

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Devarim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 594 [1833 oder 1834]

אי בקע

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8969

תהלתה והוא אלהיה אשר עשה
אתה את הגדלות ואת הגזרות
האלה אשר ראו עיניה:
(כג) בשבעים נפש ירדו אבתיה
מצרימה ועתה שמה יהוה
אלהיה ככוכבי השמים ללב:
יא (א) ואתה את יהוה אלהיה
ושמרת משמרתו וחקותיו
ומשפטיו ומצותיו כל הימים:
(ג) וידעתם היום כיו לא את
בניכם אשר לא ידעו ואשר לא

איזסדיין רוהם, אונד ער איזט
דיין גאטט, דער אום דיינעטע
ויללען דייעו גראסע אונד
פירכטערליכע דינגע געטהאן,
דיא דוא מיט אויגען געזעהען
האסט. (כג) מיט זייעבענציג
פערזאנען זינד דיינע פארעל-
טערן נאך מצרים געקאממען,
אונד יעטצט האט דער עוויגע
דיין גאטט דך זא פיעל זיין
לאססען, אלס שטערנע אים
היממעל זינד.

יא (א) לעבע אלזא דען עוויג
גען דיינען גאטט,
בעאכאכטע וינע פארשריפט,
דינע געועטצע, וינע רעכטע
אונד וינע געכאטהע צו אל-
לען צייטען. (ג) בערענקעט
וואהל, דיא איהר יעטצט פאר מיר שטעהעט, דאס איך ניכט צו אייערן נאכקאממען רעדע
וועל.

ר ש י

תרגום אונקלוס

יא (ב) וידעתם היום. תנו לב לדעת
ולתנין ולקבל תוכמתני כי לא את בניכם.
מדבר
והוא אלהיה די עבד עמך יח רברבתי ויח
חסינתי האלון די חזאה עינה: (כג) בשבעין
נפשו גחתו אבהתך למצרים ובען שונה יי אלהיה ככוכבי שמיא לסגני:
יא (א) ותירחם יח יי אלהיה וחסר מסרת מימריה וקנימוהי ודינוהי ופקודוהי
כל יומיא: (ג) ותדעון יומא דין ארי לא יח בניכו די לא ידעו ודי לא חזו יח או לפגא

ב א ו ר

לאדם להדבק בשכינה? אלא הדבק בתלמידי חכמים ותלמידיהם נאלו הוא דבק בשכינה, כי
הדבק בת"ח ישמע מהם תמיד מספרים כבוד אל וקדושתו, וע"י זה ידבק הענין בלבו ולא יסור משם
כל הימים: ובשמו חשבע, פעל השבועה לא נמצא בקל כי אם בפועל כי אין הנשבע פועל באמת,
כי אם מקבל עליו חובת הלב לעשות ככל היוצא מפיו, והמשביע אותו הוא מכריחו ומחייבו
לכך, והוא א"כ הפועל האמתי, והדבר אשר על ידו יבא רכון הנשבע במסורת החיוב וההכרח
לקיים את השבועה, יבא עם ב"ת השמו, נשבעתי זה', השעור אני מקבל על נפשי חובת
השבועה על ידי השם, וזהו ענין וקשמו תשבע, שתהיו מושבעים על ידו, ובכל עת שתשבעו
בשם אלהים אמת יהיה רכונכם קשור ונאסר לקיים את השבועה (ביוח זיינעט נחמען זאונט
זייהר איידליך פערבונדען ווערען), וזה עומק פשוטו של מקרא לדעת הרמב"ן ז"ל, שאין
השבועה בשמו גם לעת הצורך מלות עשה כלל, כי אם רשות גמור; ולדעת הרמב"ם ז"ל
הוא מלות עשה בכל עת שנלטרך להחזיק ולקיים דבר או להרחיקו: (כא) הוא תהלתך, הטעם
כי יש לך להתהלל בו כי עשה עמך נוראות. (הראב"ע):

יא (א) משמרתו וחקותיו ומצותיו, עיין מה שכתב המתרגם בבאור פסוק וישמור משמרתו
חקתי מלות ותורותי (בראשית כ"ו ה'), משפט ותורה אחת הם וזאת תורת האדם (שמואל ב'
ז' י"ט), בתפלת דוד, כמו וזאת משפט, כמו שנאמר מה משפט הנער (שופטים י"ג י"ב): (ב) כי
לא

רֹאוּ אֶת-מוֹסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 אֶת-גְּדֻלּוֹ אֶת-יְדוֹ הַתּוֹקָה וּזְרַעוּ
 הַנְּטוּיָה: (ג) וְאֶת-אֲתָתְיוֹ וְאֶת-
 מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם
 לְפָרְעָה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם וְלִכְלֵ-
 אֶרְצוֹ: (ד) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְחַיִּל
 מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרֶכְבּוֹ אֲשֶׁר
 הֲצִיף אֶת-מֵי יַם-סוּף עַל-פְּנֵיהֶם
 בְּרֹדֶפֶס אַחֲרֵיכֶם וַיֹּאבְדֵם יְהוָה
 עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (ה) וְאֲשֶׁר עָשָׂה
 לָכֶם בְּמִדְבַר עַד-בְּאֲכֶם עַד-

וועלבע דיא ציכטינונג דעם
 עוויגען אייערעם גאטטעם.
 ניכט וויסען נאך געזעהען
 האבען; זיינע גרעסע, זיינע
 שטארקע האנד אונד זיי-
 נען אויסגעשטרעקטען ארם;
 (ג) דיא צייכען אונד טהאטען,
 דיא ער מיטטען אין מצרים,
 אן פרעה קעניג פאן מצרים,
 אונד אן זיינעם לאנדע אויסגע-
 איכט האט; (ד) וואס ער אס
 העערע פאן מצרים, זיינער ריי-
 טערייא אונד זיינען וואגען גע-
 טהאן, דא ער דאן וואססער
 דעם שילף = מעערעם אייער
 זיא הערשטרעמען ליעם, אלס
 זיא אייך נאכגעטעטען, אונד זיא
 זא צו גרונדע ריכטעטע, דאס
 זיעמאנד מעהר פאן איהנען צו

המקום

זעהען אויט; (ה) וואס ער אייך אין דער וויסטע געטהאן האט, ביז איהר היעהער געקאממען זיך

תרגום אונקלוס

ר ש י

דני אלהכון ית רבותיה ית ידיה תקיפתא
 וקדעיה קרבמא: (ג) וית אחותיה וית
 עבדוהי די עבד בגו מצרים לפרעה מלכא דמצרים ולכל ארעיה: (ד) ודי עבד למשרית
 מצראי לסוקותהון ולרתיכהון די אטיף ית מי ימא דסוף על אפיהון במירדפהון
 בקריהון ואבידינון יי עד יומא הדיון: (ה) ודי עבד לכון במדברא עד מיתוכון
 עד

אני מדבר עכשיו שיוכלו לומר לנו לא ידענו
 ולא ראינו בכל זה:
 בקרב
 עבדוהי די עבד בגו מצרים לפרעה מלכא דמצרים ולכל ארעיה: (ד) ודי עבד למשרית
 מצראי לסוקותהון ולרתיכהון די אטיף ית מי ימא דסוף על אפיהון במירדפהון
 בקריהון ואבידינון יי עד יומא הדיון: (ה) ודי עבד לכון במדברא עד מיתוכון
 עד

ב א ו ר

לא אח בניכם, אחי דוכר, וכן בתרגום אשכנזי: אח מוסר, עונש, והוא דרך כלל, ואח"כ
 יסרו את גדלו ואת ידו החזקה וזרועו הנטויה ואת אותותיו וגו' שהענין את מלכיה, את
 ישראל דתן ואבירם, וזה הוא דעת המתרגם האשכנזי. ואולם אונקלוס תרגם ית אולפנא,
 כמו שתרגם ויסרו אותו אלל בן סורר ומורה ומלפין יתיה, אבל ויסרו אותו אלל מוליך שם
 רע תרגם וילקון יתיה: (ג) בהוך מצרים, לפי שיאמר אחרי כן ואשר עשה להם על הים
 לבן הוסיף מלת בתוך, ולא אמר במלכיהם לבד. (ד) על פניהם, כמו על ראשם, לפי שהפני'
 הם עיקר הראש אשר על פניהם: וואבדס, הטעם כי לא קמו עוד בניהם תחתיהם להיות
 כמוהם. (הראב"ע). (ה) ואשר עשה לכם במדבר, דבר המן. (הראב"ע), ואין זה דעת
 הרמב"ן

ה מ ע ר

יא (ד) עד היום הזה, עיין הראב"ע, ולי נראה כי כוון באמרו ויאבדס עד היום הזה
 שנקטו 8*

תרגום אשכנזי

ע ק ב יא

זייד ; (ו) וואס ער פֿערנער אן דתן אונד אכירם דען זעהנען אליאבים ראובנים זעהנעם גע- טהאן האט, דא דיא ערדע זיך אויפֿטהאט, אונד זיא נעכסט איהרען הויזלייטען, צעלטען, אונד אללעס וואס איהנען אנגעהערטע, מיטטען אין ישראל, פֿערשלאנג ; (ז) מיט אייך רעדע איך, דיא איהר מיט אייערן אויגען דיא

הַמָּקוֹם הַזֶּה: (ו) וְאִשֶּׁר עָשָׂה לְדַתְּן וּלְאֲבִירֵם בְּנֵי אֱלִיָּאב בֶּן-רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת-פִּיהָ וַתִּבְלַעֶם וְאֶת-בְּתִיחֶם וְאֶת-אֶהֱלִיָּהֶם וְאֶת כָּל-הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל-יִשְׂרָאֵל: (ז) כִּי עֵינֵיכֶם הָרְאִיתָ אֶת כָּל-

מעשה

ד ש י

תרגום אונקלוס

(ו) בקרב כל ישראל כל מקום שהי' אחד מהם בורח הארץ נבקעת מתחתיו וכולעתו אלו דברי רבי יהודה אמר לו ר' נחמי' והלא כבר כאמר ותפתח הארץ את פיה (במדבר ט"ז) ולא פוית' אמר לו ומה אני מקיים בקרב כל ישראל אמר לו שנעשית הארץ מדרון כמשפך וכל מקום שהיה אחד מהם היה מתגלגל ונא עד מקום הבקיע: ואת כל היקום אשר ברגליהם. זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו: (ז) כי עיניכם הראות.

עד אתרא הדין: (ו) ודי עבד לדתן ולאבירם בני אליאב בר ראובן די פתחת ארעא ית פוקא ובלעתנון וית אינש בתיהון וית משקניהון וית כל יקווא די עקוהון בגו קל ישראל: (ז) ארי עיניכון תזאן ית קל עובדא

מוסב על מקרא האמור למעלה כי לא את בניכם אשר

ב א ו ר

הרמז"ן אלא כמו שאמרו למעלה שהכוונה על העונשים שנעשו ישראל על מריס במדבר, כמו על חטאת העגל ובתבערה וקברות התאווה ודומיהם: (ו) ואשר עשה לדתן ולאבירם, ולא הזכיר קרח בעבור שהיא היה בעל מחלוקתו והיה נראה שהוא מתפאר ושמת במפלתו ולכן לא הזכירו רק ברמז ע"י דתן ואבירם שהם לא חלקו על משה לולי נתפתו בחלקקות דברי קרח ועלתו: ואח בתיחם, נטיהם ובניהם, (הראב"ע), וכן ת"א והמתרגם האשכנזי: אשר ברגליהם, תחת ממלתם ויבולתם. (ז) כי עיניכם הראת, כי אתכם אנכי דובר, אשר עיניכם הם

ה מ ע מ ר

שנשקעו בים סוף וגם קבורה לא הית' להם, וידמה כי המלכ"י חשנו שאם הגוף לא ישוב לעפר גם הנפש תלך לאבדון. (י) לדתן ולאבירם, יפה אמר הרמב"ם ו"ל: והנה לא זכר קרח, לפי שבני קרח לא מתו ובעבור כבודם לא העלה שם אביהם על שפתיו וכו', ואמר עוד: ואפשר ג"כ שלפי שקרח הי' לוי והי' חולק על אהרן אחיו הי' מענות משה שלא לזכרו, כן יאמרו שהוא דורש לכבודו ולכבוד אחיו ומתנקס במיתתו, אבל דתן ואבירם שהיו חולקים על עבודת הלויים ולא היה הוא לבדו נוגע בדבר זכר אותם, עכ"ל; ובאמת כי דתן ואבירם לא לבד חלקו על יתרון הלויים, אבל גם בקשו להסית את העם, למרוד ולשוב למצרים, באמרו (במדבר ט"ז י"ג י"ד), המעט כי העלתנו מארץ זבת חלב ודבש, אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו וגו'.

מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה:
 (ח) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה
 אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לְמַעַן
 תְּחַזְּקוּ וּבֵאתֶם וַיִּרְשֶׁתֶם אֶת-
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים
 שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: (ט) וְלְמַעַן
 תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְתֵת
 לָהֶם וּלְזָרְעָם אֶרֶץ זָבֹת חֶלֶב
 וּדְבָשׁ: ס שביעי (י) כִּי
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה בָא-שָׁמָּה
 לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא

אשר

תרגום אשכנזי גמ

דיא גראסען טהאטען געזעהען,
 דיא דער עוויגע געטהאן האט.
 (ח) בעאבאטעט אלוף אללע
 געבאטע דיא איך אייך יעטצט
 געבע, זא ווערדעט איהר גע-
 שטערקט ווערדען, אונד דאז
 לאנד ווירקליך איינגעהמען,
 וועלכעס איינזונעהמען איהר
 איבער דען ירדן געהען זאללט,
 (ט) אונד ווערדעט לאנגע יאה-
 רע בלייבען אויף דעם עררדי-
 גע, דאז דער עוויגע אייערן
 עלטערן, איהנען אונד איהרען
 נאכקאממען צו געבען, געשאצ-
 רען האט, אין דעם לאנדע,
 ווא מילך אונד האניג פליעסט;
 (י) דען דאז לאנד אין וועלכעס
 דיא הין קאמטעט עם איינצו-
 נעהמען, איזט ניכט וויא דאז
 לאנד מצרים, דאסאן איהר
 אויס=

ר ש י

אשר לא ידעו וגו' כי אם עמכם אשר עיניכם
 הרואות וגומר: (י) לא כארץ מצרים היא.
 לא טובה הימנה ונאמרה הנבטה זו לישראל
 בליאתם ממלכים שהיו אומרים שמה
 לא נבא אל ארץ טובה ויפה כזו. יכול
 בגנותה הכתוב מדבר וכך אמר להם לא
 כארץ מצרים היא אלא רעה הימנה ת"ל
 וחברון שבע שנים נבנתה וגומר (שם י"ג)
 אדם אחד בנאן וחס בנה לווען למלכים בנו
 וחברון לכנען דרך ארץ אדם בונה את
 הנאה ואחר כך בונה את הכעור שפסולתו
 של ראשון הוא נותן בשני וכל מקום החביב
 קודם

תרגום אונקלוס

עובדא דני רבא די עבד: (ח) ותמרון ית
 כל תפקדתא די אנא מפקיד לק יומא דין
 בדיל דתתקפון ותיעלון ותירחון ית ארעא
 די אחון עברין תמן למירחה: (ט) ובדיל
 דתורכון יומין על ארעא די קנים יי
 לאבתכון למתן להון ולבניהון ארעא
 עבדא חלב ודבש: (י) ארי ארעא די אח
 עליל לתמן למירחה לא כארעא דמצרים
 היא

ב א ו ר

הם הרואות וגו'. (ח) ושמרחתם, ואחר שעיניכם ראו את כל אלה השמרו שתשמרו את מלות
 השם. (הראש"ע), וכן תרגם המתרגם האשכנזי. (ט) ארץ זבת חלב, עיין (ט' ג'):
 (י) כי הארץ, כן שיעת פרושיות הללו, לריבים אתם לשמור מלות ה' כי הארץ הזאת טובה מכל
 הארצות לשומרי מלותיו, ורעה מכל הארצות ללא שומרים, כי הארץ אשר בל שמה איננה
 כארץ מצרים שאין לריבין למטר, בין עונים ובין חטאים בעורח השקאת שדותיהם יש להם
 לחם, אבל ארץ ישראל אם אתם שומרים מלות ה' עיני ה' אליהן בה מראשית השנה
 עד

הרגום אשכנזי

אויסגעצאגען זייד, צלוואַרוא
דיינען זאמען אויסזאָעסט, אונד
מיט דיינער פֿיסע אַרבייט דאָ
לאַנד אַנפֿייכטען מוכטעסט,
וויא אײנען קאַהלגאַרטען.
(יא) דאָן לאַנד, דאָן אײהר אײג
זונעהמען איבר דען ירדן
געעהט, האַט בערגע אונד
טהעלער, אונד בעקעמסט זיין
וואַסײ

ע ק ב יא

אשר יצאתם משם אשר תזרע
את זרעך והשקית ברגלך
בגן הירק: (יא) והארץ אשר
אתם עבדים שמה לרשתה
ארץ הרים ובקעות למטר

השמים

ר ש י

תרגום אונקלוס

היא די נפקתון מתמן די זרעה ית זרעך
ובשקית ליה ברגלך בגינת ירקא:
(יא) וארעא די אתון עבדין תמן למיתה
ארע מורין ובקען למטר שמיא שתוא מא:
ארעא

קודם הא למדת שחברון יפה מלוצן ומלרים
משונח' מכל הארצות שנאמר בגן ה' בארץ
מלרי' (בראשית י"ג) ולוען שנת מלרים היא
שהיה מקום מלכות שכן הוא אומר כי
היו בלוען שריו (ישעי' למ"ד) וחברון
כסולתה של ארץ ישראל לכך הקלוה לקברות
מתי'ואף על פי כן היא יפה מלוצן ובכתוב'
דרשו בענין אחר אפשר אדם בונה בית לבנו הקטן ואחר כך לבנו הגדול אלא שמבונה על
אחד משנייה בלוען: אשר ילאתם משם, אפילו ארץ רעמסס אשר ישבת' בה והיא במיטב ארץ
מלרים שנאמר במיטב הארץ וגומר (בראשית מ"ז) אף היא אינה בארץ ישראל: והשקית ברגלך.
ארץ מלרים היתה לריבה להביא מים מנילוס ברגלך ולהשקותה לריך אתה לכדד משתיך ולעמול
והנמוך שותה ולא הגבוה ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה אבל זו למטר השמים תשחה
כיס אתה ישן על מערך והק"בה משקה נמוך וגבוה גלוי ושאינו גלוי כאחת: בגן הירק.
שאין די לו בגשמי' ומשקין אותו ברגל ובכתף: (יא) ארץ הרים ובקעות. משונח ההר מן המישור
שהמישור בבית בור אתה זורע בור אבל ההר בית בור ממנו חמשת בורין ארבע מארבע שפועיו
ואחד בראשו: ובקעות. הן מישור:

אשר

ב א ו ר

עד אחריה. (הרשנ"ס): והשקית, לפי שהאדמה בולעת המים היא שותה ואשר שופך עליה
מים הוא משקה אותה: ברגלך, ע"י שאתה הולך אנה ואנה ומשקה אותה: והשקית ברגלך,
ארץ מלרים היית לריך להביא מים מנילוס ברגלך ולהשקותה, כמו שאתה משקה את גן הירק:
(יא) הרים ובקעות, משונח ההר מן המישור, שהמישור בבית בור אתה זורע בור, אבל ההר
בית בור ממנו חמשת בורין ארבע בארבע שפועיו ואחד בראשו. (רש"י), וכן יש דבר שהמישור
משונח בהם כידוע, וממעלת הארץ שיהיו נהר הרים ובקעות: למטר השמים, כמו ממטר.
ארץ

ה מ ע מ ר

(יא) ארץ הרים ובקעות, לדעתי הכוונה כי מעינים ותהומות יולאים בבקעה ובהר כמו שאמר
לעיל (ח' ז'), ולכן אמר למטר השמים תשחה מים, אם יעדרו הגשמים גם מימיהם יבזבו,
ועיקר הכוונה כמו שאמר הראב"ע: להגיד שהארץ הזאת איננו בארץ מלרים אשר היא יבואר
עולה פעם אחד על הארץ והולידה והזמיחה, אך לריבה להיות עיני ה' פקוחות עליה תמיד
לכרך אותה בגשם נדבות; אולם זה יהי' רק אם תשמרו מצותיו כמו שאמר בפרשה הנאה:
תמיד

הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּהֲמִים: (יב) אֶרֶץ
 אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיהָ דָּרַשׁ אֹתָהּ
 חָמִיד עֵינַי יְהוָה אֱלֹהֶיהָ בְּהַ
 מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית
 שָׁנָה: ס (יג) וְהָיָה
 אִם־שָׁמַעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי
 אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוֶה אֹתְכֶם הַיּוֹם
 לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

וואססער דורך רעגען פֿאָס
 היממעל (יב) איין לאַנד, אויף
 וועלכעס דער עוויגע דיין גאָטט
 אַכט האָט: דיא פֿירזעהונג
 דעם עוויגען דייעם גאָטטעם
 איזט בעשטענדיג דאָרויף גע־
 ריכטעט, פֿאָס אַנפֿאָנגע דעם
 יאהרס ביז אַנס ענדע. (יג) ווער־
 דעט איהר אַלוצ מיינען געבאָ־
 טען געהאָרען, דיא איך איך
 יעצט געבע, דען עוויגען איי־
 ערן גאָטט פֿאָן אייערעם גאַנצ־
 צען

ולעבוז

ספר א'

תרגום אונקלוס

רשיי

(יב) ארעא די יי אלהק תבע יתה חדיקא
 עיני יי אלהק בה מרישא וד שתא ועד כופא
 דשתא: (יג) ויהי אם קבלא חקבלון לפקודי
 די אגא מפקדי יתכון יומא דין למרחם ית

(יב) אשר ה' אלהיך דורש אותה. והלא
 כל הארצות הוא דורש שנאמר להמטיר על
 ארץ לא איה (איוב ל"ח) אלא כביכול איה
 דורש אלא אותה וע"י אותה דרישה שדורשה
 דורש את כל הארצות עמה: תמיד עיני
 ה' אלהיך בה. לראות מה היא לריכס
 ולחדש בה גזירות עתים לטובה ועתים
 לרעה כו' כדאיתא בר"ה: מרשית השנה. מר"ה נידון מה יהא בסוכה: (יג) והיה אם שמעו.
 והיה מוסב על האמור למעלה למטר השמים תשתה מים: והיה אם שמעו תשמעו. אם תשמע
 נישן תשמע בחדש וכן אם שבות תשבת את התחל' לשבות סופך שתשבת כולה וכן כתב במגלה אם
 תעזבני יום יומים אעזבך: מזה אתכם היום. שיהיו עליכם חדשים כאלו שמעתם בו ביום:
 לאהבה את ה'. שלא תאמר הרי אני לומד בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רב בשביל
 שאקבל

באור

(יב) ארץ אשר ה' אלהיך דרש, ארץ מלרים אין השגחת השם נכרת וגלוי' בה תמיד, לסי
 שהילוכם עולה ומשקה את הארץ, והאכרי' ועבדי האדמה מוליכים את מימיו בנורות ע"י
 כלי השאיבה לכל שדה ושדה, ואינם א"כ נושאים עיניהם למרום ומיחלים למטר; אבל ארץ
 ישראל היא ארץ הרים ובקעות, ולמטר השמים תשתה מים, וילטרבו למטר כל ימי השנה,
 פעם נהר ופעם בשפלה. והשם דורש אותה ומשגית על לרכיה מראשית השנה עד אחריתה,
 ולולי שיפקוד אותה בגשמי רכון לא תזרע ולא תלמיט, ויפרש כל זה בפרשת והיה אם שמעו,
 כי

הסער

(יב) חמיד עיני ה' אלהיך בה, ת"א תדירא עיני ה' אלהך בה, ויש ספרים דכתיב בהן תדירא
 שכניחא דה' אלהך, כמו שהביא הרד"א בפירושו על המורה (שהולאתי לאור ת"ל) כנ"ו לראשון להסיר
 הספקו' שהקשה הרמב"ן (בראשית מ"ו ב') נגד רבנו המורה ועיין שם התשובה לספק היו"ד (ד"ה):
 (יג) והיה אם שמעו תשמעו, לשון רש"י, אם תשמע נישן תשמע בחדש, וכן אם שבת תשבת
 אם התחלת לשבות סופך שתשבת כולה; וכן כתב במגלה אם תעזבני יום יומים אעזבך" ע"כ.
 הנה מה שאמר במגלה כוונתו על מנלת חסידים, וזה לשון הרשב"ס: כך שנויה באגדת שמואל
 במגילת

וְלַעֲבָדוֹ בְּכָל-לְבַבְכֶם וּבְכָל-
נַפְשֵׁיכֶם: (יד) וְנָתַתִּי מִטֶּר-אֲרָצְכֶם
בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלֵּקוֹשׁ וְאִסְפַּת
דְּגָנָה וְרֵתִירֵשֶׁה וְיִצְרֵהָה:
(טו) וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶה לְבַהֲמֹתֶיךָ
וְאָכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ: (טז) הַשְׁמֵרוּ לָכֶם

צֵעַן הָעֵרְצָן אוֹנֵד פֶּאָן אִיעֵרְעֵר
גִּאנְעֵעַן זַעֵלְעֵעַן צוֹ לִיעֵבְעֵן אוֹנֵד
אִיהֶם צוֹ דִיעֵנְעֵן, (יד) זָאָ ווִילֵל
אִיךְ אִיעֵרְעֵם לֶאנְדֵרְעֵגֵן גַּע=
בַּעַן צוֹר רַעֲכֵטֵעֵן צִיט, פֶּרִיה =
רַעֲגֵעֵן אוֹנֵד שְׁפַעַט = רַעֲגֵעֵן,
דֶּאָמִיט דוֹא דִיין גַּעֲטֵרִידֵעַ,
מֶאָסַט אוֹנֵד אָהַל אִינִזְאָמַמ=
לַעֲסַט, (טו) אוֹנֵד ווִילֵל פֶּיר
דִיין פֶּיעַה גֵרֶאָז וואַסֶסֵעֵן לֶאָס=
סַעַן אוֹיף דִינַעַם פֶּעֶלְרַע, דֶּאָס דוֹא צוֹ עֵסֶסֵעֵן הָאָבְעַסַט אִין אִיבֵרֶפֶּלּוֹס. (טז) הִיעֵטַט אִיךְ

פון סען אויף דיינעם פֶּעֶלְרַע, דֶּאָס דוֹא צוֹ עֵסֶסֵעֵן הָאָבְעַסַט אִין אִיבֵרֶפֶּלּוֹס. (טז) הִיעֵטַט אִיךְ

תרגום אונקלוס

ר ש י

יִי אֱלֹהֵינוּ וְלִמְיֹפְלַח קִדְמוֹתֵינוּ בְּכָל לְבָבוֹן
וּבְכָל נַפְשֵׁינוּ: (יד) וְאֵתֵן מִטֶּר אֲרָצְנוּ
בְּעֵתֵנוּ בְּפִיר וְלִקִּישׁ וְרֵתִינוּשׁ עִבּוֹרֵה
וְחִמְרֵה וּמִישְׁחָה: (טו) וְאֵתֵן עֵשֶׂב אֲבָהָה
לְבַעֲיָרָה וְחִיבּוֹל וְחִשְׁבֵּעַ: (טז) אִיסְתַּמְרוּ לָנוּן

שִׁאָקְבַל זְכַר אֱלֹהִים כָּל מַה שְׁתַּעֲשׂוּ עִשׂוּ מֵאֵהֵנָה
וְסוּף הַכְּבוֹד לָנוּ: וְלַעֲבָדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם.
עֲבוּדָה שֶׁהִיא בְּלִבּוֹ הִיא תַּפְלָה שֶׁהַתַּפְלָה
קְרוּיָה עֲבוּדָה שְׁנֹאמֵר אֱלֹהֵךְ דִּי אֵתֵן סֵלַח
לִיָּה בְּתִדְרִיךְ (דְּמוֹאֵל ו') וְכִי יֵשׁ סוּלְחָן
בְּכָל אֱלֹהִים עַל שֶׁהִיא מִתְפַּלֵּל שְׁנֹאמֵר וְכוּן
סְתִיחָן לִיָּה וְגו' (שֶׁס). וְכֵן בְּדוֹד הוּא אֹמֵר
תְּכוּן תַּפְלָתִי קְטוֹרֵת לְפָנֶיךָ (תְּהִלִּים קמ"ח):
בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשֵׁיכֶם - וְהֵלֵךְ כְּכֹר הוֹהִיר

בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ אֱלֹהִים אֲזַהֵרָה לִיחִיד אֲזַהֵרָה לְיִצְחָק: (יד) וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם. עֵשִׂיתָ מַה
שְׁעָלִיכֶם אִף אֲנִי אֵעֲשֶׂה מַה שְׁעָלִי: בַּעֲתוֹ. בְּלִילוֹת אֵלֶּךָ יִעֲרִיחוּ אֲתָנְכֶם. ד"א בַּעֲתוֹ בְּלִילֵי שְׁנֹת
שֶׁהֵבֵל מְלוּיִן בְּנִתְיָהֶם: יוֹרֵה. הִיא רְבִיעָה הַנוֹפֶלֶת לְאַחַר הַרְבִּיעָה שְׁמֵרוֹת אֵת הָאָרֶץ וְאֵת הַזֵּרְעִים:
וּמִלְקוֹשׁ. רְבִיעָה הַיּוֹרֶדֶת סְמוּךְ לְקִצִּיר לְמַלְאוֹת הַתְּבוּאָה בְּקִשְׁיָה וּלְשׁוֹן מִלְקוֹשׁ דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ
כְּדַמְתֵּרְגֵּמִינֵן וְהִיא הַעֲטוּפִים לְלֶקֶן (בְּרֵאשִׁית ל') לְקִישֵׁי. דְּבַר אַחַר לֶקֶן נִקְרָאת מִלְקוֹשׁ
שְׂיֹרֶדֶת עַל הַמְלִילוֹת וְעַל הַקִּשְׁיָן: וְאִסְפַּת דְּגָנְךָ. אֵתֵן תִּאֲסַפְנוּ אֵל הַבַּיִת וְלֹא אֲזַיְבִיד
כְּעִינֵן שְׁנֹאמֵר אֵס אֵתֵן דְּגָנְךָ וְגו' (יִשְׁעִי"ב) כִּי מֵאֲסַפּוּ יִאֲבֹלוּהוּ וְלֹא כְּעִינֵן שְׁנֹא וְהִיא אֵס זֶרַע
יִשְׂרָאֵל וְגו' (שׁוֹפְטִים ו'): (טו) וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ. שֶׁלֵּא תִלְטַךְ לְהוֹלִיכֵי לְמַדְבָּרוֹת. ד"א שְׁתִּהִיָּה
גּוֹזַז תְּבוּאֲתֶךָ כָּל יְמוֹת הַבְּשָׂמִים וּמִשְׁלִיךְ לְפָנֶיךָ בְּהַמְתֵּךְ וְאֵתֵן מוֹנֵעַ יִדְךָ מִמֶּנֶּה שְׁלֵשִׁים יוֹם קוֹדֵם
לְקִצִּיר וְאִינֶה סוּחַתֵת מִדְּגָנָה: וְאִכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הָרִי זֶה בְּרַכָּה אַחֲרַת שְׁתֵּה' בְּרַכָּה מְלוּיָה בַּפֶּתַח
בְּתוֹךְ הַמַּעֲיָם וְאִכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ: (טז) הַשְׁמֵרוּ לָכֶם. כִּיֹּן שְׁתִּהְיוּ אוֹבְלִים וּשְׂנַעִים הַשְׁמֵרוּ לָכֶם שֶׁלֵּא

תבטעו

ב א ו ר

כִּי בָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל הַהִלְחָה הַמְדִינִית וְהַחוּזֵר בַּע"הוּ תְלוּיִם בְּמַעֲשֵׂי יוֹשְׁבֵיהֶם: (יד) וְנָתַתִּי
וְגו', דְּבַר מַשֶּׁה בְּשֵׁם זֹלְחָנוּ: בַּעֲהוּ, בַּעַת שֶׁהַמְטֵר טוֹב לְעוֹלָם: יוֹרֵה, הִיא הַרְבִּיעָה הַנוֹפֶלֶת
לְאַחַר הַרְבִּיעָה שְׁמֵרוֹת אֵת הָאָרֶץ וְאֵת הַזֵּרְעִים: וּמִלְקוֹשׁ, רְבִיעָה הַיּוֹרֶדֶת סְמוּךְ לְקִצִּיר לְמַלְאוֹת
הַתְּבוּאָה בְּקִשְׁיָה. (רש"י). (טו) וְאִכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ, שֶׁבַע עַל דְּגָנְךָ וְתִירוֹשְׁךָ לֹא אֵל הַקְּרוֹב שֶׁהוּא
עֵשֶׂב

ה מ ע מ ר

בְּמַגִּילַת חֲסִידִים מֵאִלוֹ כְּתוּב אֵס תַּעֲזוּבָה יוֹם יְמִיִם תַּעֲזוּבָה ע"ב: (יד) יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, לְשׁוֹן רֵש"י:
"דְּבַר אַחַר לֶקֶן נִקְרָאת מִלְקוֹשׁ לְפִי שְׂיֹרֶדֶת עַל הַמְלִילוֹת וְעַל הַקִּשְׁיָן" ע"כ. הֵנָּה לִפ"ז יְהִיָּה
לְקַשׁ עַל שֶׁס קָשׁ וְהוּא הַדְּבַר אֲשֶׁר דְּבַרְתִּי זֶה פַעֲמִים שְׁנַיִם הַלַּמְ"ד יוֹבֵאֵר לְאוֹת הַמַּשְׁקָל: וְאִסְפַּת דְּגָנְךָ,
לְשׁוֹן

פֶּן יִפְתָּרָה לְבַבְכֶם וְכַרְתֶּם
וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: (י) וְחָרְהָאֵף
יְהוָה בְּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה
מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה

נחן

געהען פֶּעַרן פֶּאָן דעם פֶּאָרטערעפֿליכען לאַגדע, דאָז

אכער, דאָס אייער הערץ
ניכט פֿערפֿיהרט ווערדע, דאָס
איהר עטוואַ אַבווייכט, אונד
אַנדערן געטטערן דיענט אונד
זיאַ אַנבעטעט; (י) דער צאָרן
דעם עוויגען ווירדע איבער אייך
ענטברענגען, ער ווירדע דען
הוימעל פֿערשליעסען, דאָס
קיין רעגען קאָממע, דיא ער
דע ווירדע איהר געוועסן ניכט
הערפֿאַרבריינגען, אונד איהר
ווירדעט גאַר באַלד צו גרונדע
אייך דער עוויגע געבען ווילל:

פֶּאָס

ר ש י

תנעטו שאין אדם מורד בהקדוש צ"ה
אלא מחוק שניעה שנאמר סן תאכל ושנע"י
ובקרך ולאנד ירבינו (דברים ח') מה הוא
אומר אחיו ורס לבדך ושכחת: וסרתם.
לפרוש מן התורה ומחוק כך ועבדתם
אלהים אחרים שכיון שאדם פורש מן התורה
הולך ומדבק בע"א וכן דוד אומר כי גרשתי
היום מהם תפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד
וגומר (שמואל א' כ"ז) ומי אמר לו כן אלא

כיון שאני מגורש מלעסור בתור' הריני קרוב לעבוד ע"א: אלהים אחרים. שהם אחרים לעובדיהם
לועק אליו ואינו עושהו נמלא עשוי לו כוכרי: (יו) את יבולה. אף מה שאתה מוביל לה כענין
שנאמר זרעתם הרבה והבא מעט (חגי א'): ואבדתם מהרה. על כל שאר הייסורי' אגלה אתכם
מן האדמה שגרמה לכם לחטא. משל למלך ששלח בנו לבית המשת' והיה יושב ומפקידו אל תאכל
יותר מלכך שתבא נקי לביתך ולא השגיח הבן ההוא אבל ושתה יתיר מלכך והקיף וטנף את כל
בני המסיבה נטלוהו בידיו וברגליו וזרקוהו אחורי פלטרין: מהרה. איני נותן לכם ארבא ואם
תאמרו והלא נתנה ארבא לדור המבול שנאמר זהו ימיו מאה ועשרים שנה דור המבול לא
היה

תרגום אונקלוס

דלמא ישעי לבבון וחסטון ותפלחון למעות
עממא ותקדון להון: (י) ויתקוף ריגוא
דני בכון ויחוד ית שמיא ולא יהי מטרא
וארעא לא תתן יח עללתי ותבדון בפריע
מעל ארעא טבתא די יי יהיב לכון: (יח) ותשוון
ית

ב א ו ר

עש בשר, (הראב"ע). והיות קרוב הוא לבהמתך, שיאכלו גם מבשר הבקר והלאה, וישתו את
חלבם, והוא א"ב מוסב על כל הקודם: (טו) יפתח, יטה מדרך הטוב והישר לזולתו: (יז) ועבד
אח השמים, שורש עלר הונח על ההתנגדות וההכרת כנגד הנטייה, כמו נעלמה נא אותך (שופטים
י"ג ט"ז), שהוא היה נוטה ללכת מהם, והם הפלירו בו להמתין נגד נטייתו, וכן ועלר את
השמים כי דרך השמי' לתת מער, והשם יפריחם לבלתי נתון מער, ולפיכך נקרא המושל עולר,
לפי שהוא מכריח נטיית הנחונים תחת ממשלתו, אס אל חוקת הלדק או אל חסנו בלבד: יבולה,
יבול הראוי ללאת ממנה: ואבדתם מהרה, שיגלו ממנה כאובדים ברעב אחר שהיתה הארץ
טובה

ה מ ע ר

לשון רש"י: "אתה תאספו אל הבית ולא אויביך וכו'" ואולי הכוונה אתה תאסוף דגנך ככל
הלריך ולא תקנה מאחרים, ולדעת הרמב"ם מן טעם הו"ו של ואספת במקום למען, וכן בספוק
הבא ואלת והוא נכון עד מאוד.

תרגום אשכנזי

(יח) פֶּאֶסְמַעַט אַלְאָ דִּיעוּעַ וואָרטע צו הערצען אונד צו געמיטהע, בינדעט זיא אייך צום צייכען אויף דיא האַנד, אונד טראַגעט זיא אַלס פֶּאֶס דערהוּפּטבינדע צווישען אייַ ערן אויגען; (יט) לעהרעט זיא אייערע זעהנע, אום בעשטענ־דיג דאָפֶּאָן צו שפרעכען, ווען דוא צו הויזע זיטצעסט אָדער אויף דער רייזע ביזט, ווען דוא דיך הינלעגסט אונד ווען דוא אויפ־שטעהסט; (כ) שרייבע זיא אויף דיא פֶּאָסטען דייַ נעס הויזעס אונד אַן דיינע טהאַרע, (כא) דאַמיט איהר אונד אייערע קינדער אויף דעם עדרייכע, דאַ דער עוויגע אייַ

ע ק ב יא

נָתַן לָכֶם: (יח) וְשִׁמְתֶם אֶת־דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל־לִבְבְּכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרֹתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל־יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: (יט) וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמָה: (כ) וּכְתַבְתֶּם עַל־מַזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: (כא) לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר

נשבע

ר ש י

היה להם ממי ללמוד ואתם יש לכם ממי ללמוד: (יח) ושמתם את דברי אלה לאחר שתגלו היו מזויינים במדות הניחו תפילין עשו מזוזות כדי שלא יהו לכם מדשים בשתחזרו וכן הוא אומר הליכי לך ליונים (ירמיה ל"ח): (יט) לדבר עם משה שהגן יודע לדבר למדהו תורה נזה לנו משה שיהא זה למוד דבורו מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו משיח עמו כלשון הקדש ומלמדו תורה ואם לא עשה כן הרי היא כאלו קוברה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר עם וגומר. (כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם. אם

תרגום אונקלוס

יח פתגמי אלין על לבכון ועל נפשכון ותקשרון ותהון לאח על ידכון ויהון לתפלין בין עיניכון: (יט) ותלפון ותהון ית בניכון למלא בהון במתבבב בביתך ובמחבבב בארץא ובמשבבב ובמקומך: (כ) ותכתבינון על מזוזין ותקבעינון בסיפי ביתך ובתערעך: (כא) גדיל דיקסגון יומיכון וימי יבניכון על

ארעא

עשיתם כן ירבו ואם לאו לא ירבו עד'ת מדרשין מכלל לאו

ב א ו ר

טובה, על כן אתם חייבים שתשימו אלה הדברים על לבבכם. (הראב"ע): (יח) על לבבכם, שתזכרו בהם ותזכרום תמיד: ועל נפשכם, שימשלו בנפש המתאווה, להטותה אל דרך האמת: לאות על ידכם, וכן לטועפת בין עיניכם אפשר שיקשור האדם כל הדברים האלה על ידו אחר או יתנס בין עיניו או יכתבם על מזוזת ביתו? ולכן קבלו רבותינו שהכוונה רק על ארבע פרשיות, והם לאות, לסימן ולזכרון, ואמר בשפתא את האות תזכרו מיד את הדברים האלה שכבר הבינותם ושמתם על לבבכם שפעמים; כי ראוי לכל משבבב אחרי חקירתו על דבר אשר מלא טוב לבניו לסמנו ע"י אות מה, כדי שלא ילטרך בכל זמן שיקרה לבניו מקרה לעמוד ולחקור עליו אם טוב הוא אם רע: (יט) לדבר עם, שגם הם ידברו עם, או כדי שיהיה לכם מקום לדבר

נִשְׁבַּע יְהוָה לְאֲבוֹתֵיכֶם לֵאמֹר
 לֶחֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל-
 הָאָרֶץ: ^{טפסמיר (כג)} כִּי
 אִם-שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת-כָּל-
 הַמִּצְוֹת הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אִתְּכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָה אֶת-
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַכֵּת בְּכָל-
 דְרָכֵי וּלְדַבְּקֵהֶם: ^(כג) וְהוֹרִישׁ
 יְהוָה אֶת-כָּל-חַגּוּיֵם הָאֵלֶּה
 מִלְּפָנֵיכֶם וַיִּרְשַׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים
 וְעַצְמֵיכֶם מֵהֶם: ^(כד) כָּל-הַמְּקוֹם

אשר

תרגום אשכנזי סב

אייערן עלטערן צוגעשווארען,
 עם איהנען צו געבען, לאנגע
 יאחרע בלייבען מעגעט, זא
 לאנגע דער היממעל איבער
 דער ערדע זיך ווירד. (כג) דען
 ווען איהר אללע דיא געבאטע
 האלטען ווערדעט, דיא איך
 אייך צו טהון געביעטהע, געהט
 ליד דען עוויגען אייערן גאטט
 צו ליעבען, אין זיינען וועגען צו
 וואנדעלן, אונד איהם אנצו
 האנגען: (כג) זא ווירד דער
 עוויגע אללע דיעזע פעלקער
 פאר אייך אויסטרייבען, אונד
 איהר ווערדעט פעלקער ער
 בען, דיא צאהלרייכער אונד
 מעכטיגער זינד אלס איהר.
 (כד) אללע ארטער, וואהין

איהר

ר ש י

לאו הן ומכלל הן לאו: לתת להם.
 לתת להם אין כתיב כאן אלל לתת להם
 מכאן מלינו למדים תחית המתים מן
 התורה: (כב) שמור תשמרון. אזכרת
 שמיכת הרבה להזהר בלמודו של ישתכח:
 ללכת בכל דרכיו. הוא רחום ואתה
 תהא רחום הוא גומל חסדים ואתה ג"מ:
 ולדבקה בו. אפשר לומר כן והלא אל
 אוכלה הוא אלל הדבק בתלמידו ובחכמים
 ומעלה אני עליך כל דבק' בו: (כג) והוריש
 ה'. עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה
 מה שעלי: ועלומים מכס. אתם גבורים
 והם גבורים מכס שאם לא ישראל גבורים
 מה השנת ההוא שמשנת את האמורי' לומר ועלומים מכס
 והם גבורים מכס:

לא

תרגום אונקלוס

ארעא די קיים יי לאבהתכון למותך להון
 כיומי שמיא על ארעא: (כג) ארי אם מור
 תמרון ית כל תפקידתא דדא די אנא
 גמפקיד יתכון למעבדה למרתם ית יי
 אלהכון למתך בכל ארחן ותקגן קדמוהי
 ולא תקרבא לדחלתיה: (כג) ויתרף יי ית
 כל עממיא דאליין מן קדמיכון ותרחון
 עממין דרברין ותקיפין מנכון: (כד) כל

אחרא

מה השנת ההוא שמשנת את האמורי' לומר ועלומים מכס והם גבורים מכס:

ב א ו ר

לדבר גם. והמתרגם האשכנזי תרגמו באופן שסובל שני הפירושים: (פא) כימי השמים על הארץ,
 כל זמן שירבו ימי השמים גם ימיכם וימי בניכם ירבו, וכן הוא בתרגום אשכנזי. והרש"ם
 כתב כלומר מטר מן השמים והאדמה תתן את יבולה, ותמה אני מה ענין המטר והיבול לימי
 השמים. (כב) ללכת בכל דרכיו, מה הוא רחום אף אתה תהא רחום, הוא גומל חסדים
 ואתה גומל חסדים. (רש"י), הוא מוחל למכביסיו אף אתה תהא מוחל למכביסידך, הוא מטיב
 לטובים ולרעים ואתה תטיב לטובים ולרעים: ולדבקה בו, שלא תאמר היום אעבוד אותך ומחר
 אעבוד אחרים ואמרי כן אשוב אליו אלל תהיה את ה' בדבר הדבוק בדבר תמיד לא יזח ממנו,
 ותכלול

אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּרִגְלֶיךָ בְּזוֹ לְכֶם
 יִהְיֶה מִן־הַמְּדַבֵּר וְהַלְבָּנוֹן מִן־
 הַנְּהַר נְהַר־פָּרָת וְעַד הַיָּם
 הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם: (כה) לֹא־
 יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחֲדֵיכֶם
 וּמִזְרָאֲכֶם יִתֵּן וַיְהוּה אֱלֹהֵיכֶם
 עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 תִּדְרֹכֶנָּה בְּאֲשֶׁר דִּבַּר
 לְכֶם: ס (כו) רֵאֵה
 אֲנִכִי נִתֵּן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרִכָּה

איהר אייערן פֿוס זעצט זאָללען
 אייער זיין, פֿאָן דער וויסטע
 ביז צום לבנון, פֿאָן דעם שטראָם
 מע פרת ביז צום אייסערסטען
 מעערע זאָלל אייערע גרענצע
 רייכען. (כה) ניעמאָנד זאָלל
 אייך ווידערשטאָנד טהון קענען
 נעז; שרעקען אונד פֿורכט פֿאָר
 אייך ווירד דער עוויגע אייער
 גאָטט אויף אַללע לענדער,
 דיא איהר בעטרעטעט קאָמט
 פֿען לאַססען, וויא ער אייך
 פֿערהייסען האָט.

(כו) זיעהע! איך לעגע אייך
 הייטע פֿאָר, זעגען אונד פֿלוך.
 דען

תרגום אונקלוס

אחרא די תדרוך פרבת ריגלכון ביה דלכון
 יהי מן מדברא ולבנון מן נהרא נהרא פרת
 ועד יקרא מערבא יהי תחומכון: (כה) לא
 יתעמד אינש קדמיכון דחלתכון ואימתכון
 יתן יי אלהכון על אפי כל ארעא די תדרכון
 בה במוא די מגיל לכון:

(כה) לא יתיצב איש וגו'. אין לי לא איש אומי
 ומשסחה ואשה בכסביה מנין ת"ל לא יתיצב
 מ"מ אס בן מה ת"ל איש אפילו כעוג מלך
 הצנן: פחדכם ומוראכם. והלא פחד
 הוא מורא אלא פחדכם על הקרובים
 ומוראכם על הרחוקים: פחד. לשון בעיות
 פתאום: מורא. לשון דאגה מימים רבים:
 כאשר דבר לכם. והיכן דבר את אימתי
 אשלח לפניך וגומר (שמות כ"ג):
 (פו) ראה אנכי. ברכה וקללה. האמורות
 בהר

רש"י

(כו) תוון דאנא יהיב קדמיכון יקרא דין
 ברקן

ב א ו ר

ותכלול הדבוקות בה' שהיה אוכל להבטחו וחסדו וגדולתו חמיד, לא תפרד מחשבתך ממנו בלכתך
 בדרך ובשכנך ובקומך, עד שיהיו דברו עם בני אדם וכל מעשיו ועניויו ועסקיו איננו עמהם,
 אבל הוא לפני ה'. (מלשון הרשב"א ז"ל). (בד) אשר חדרך כף רגלכם, להלחם בשצעה עממיה,
 (הרשב"א), ולפי פשוטו עם אותו הדור שנכנס לארץ, ועל הארץ שהיא מן המדבר ועד ים האחרון
 ידבר, ואולם לדעת רבותינו הכוונה אף על הכבוש שאר ארצות בארץ שנער וארץ אשור: מי
 המדבר, דרום: נהר פרת, כפון: ועד הים האחרון, ממקום שאתם עומדים עכשיו בקרן
 דרומית מזרחית של א"י עד הים האחרון במערב: (כה) פחדכם, לקרובים: ומוראכם, לרחוקי,
 וכבר בארנו ענין הפחד והמורא.

(כו) ראה, לכל אחד ידבר. (הראב"ע), ויתכן שהוא לשון זרוז והזמנה (אינשריעקליא), כמו
 הנה

ה מ ע ר

ראה אנכי. הנה עד עתה דבר משה אך דברי תוכחה, שם לפניכם את כל התלאות אשר
 מלאום מיום לאתם מארץ מצרים עד הנה, ואת כל הנפלאות אשר הגדיל
 בה לעשות עמהם אף הוציאת מיתת מרים ותלונותם, אבל מן המצות ואזהרות לא בא עד כאן
 כ"ט